

DOI: 13.33310/2518-7813-2019-65-2-162-164
УДК 37.376.4

Тетяна КУЧАЙ

*доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки і психології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегово
e-mail: tetyanna@ukr.net*

Олександр КУЧАЙ

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: kuchay@ukr.net*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються проблеми інклюзивного навчання у закладах вищої освіти. Інклюзивне навчання є основою і найбільш ефективною формою здобуття якісної освіти людьми з особливими потребами. Важливою складовою інклюзивного підходу виступає психолого-педагогічне забезпечення інклюзивної освіти в ЗВО як організована система, спрямована на розвиток усіх компонентів особистісного потенціалу суб'єктів освітнього процесу, незалежно від їх можливостей: рефлексивних, когнітивних, діяльних.

Ключові слова: інклюзивне навчання, освіта, заклади вищої освіти, студенти з особливими потребами.

Сьогодні вимагає втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів, готових до надання освітніх послуг дітям з особливими потребами. У розв'язанні складних завдань інклюзивної освіти важливу роль відіграє педагог, оскільки саме він спрямовує навчально-виховний процес, систематизує, конкретизує зміст пізнавального матеріалу, вишукує найбільш раціональні шляхи щодо оволодіння дітьми вміннями, необхідними в самостійному пізнанні, формує необхідні навички, забезпечуючи можливості особистісного розкриття кожної дитини [1].

Суспільство та держава зобов'язані дати можливість кожній людині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Водночас, наше сьогоднішнє – це зміна ціннісних орієнтацій в освіті, визначення розмаїття кожної людини. Зазначене свідчить про необхідність в сучасних умовах проведення аналізу здобуття вищої освіти людей з Серія «Економічні науки», 2013 33 обмеженими можливостями в Україні, враховуючи, що використання їхнього інтелектуального ресурсу сприятиме підвищенню рівня розвитку економіки України [2].

Питанням інклюзивного навчання у закладах вищої освіти займалися такі вчені: Н. А. Бастун, С. Богданова, І. Д. Зверева, І. Єрмаков П. М. Таланчук, Г. В. Оникович, І. Б. Іванова, Р. І. Кравченко, Н. Софій, М. І. Томчук, Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд та інші).

Мета статті – розкрити теоретичні проблеми інклюзивного навчання у закладах вищої освіти.

Інклюзивне навчання є основою і найбільш ефективною формою здобуття якісної освіти людьми з особливими потребами. Але ця форма навчання обмежується переважним охопленням дітей з порушеннями психофізичного розвитку дошкільного і молодшого шкільного віку при існуючій нагальній потребі його широкого впровадження у ВНЗ. Розробка і практичне втілення шляхів впровадження інклюзивного навчання в інтегрованих закладах освіти відповідає сучасним прогресивним світовим тенденціям забезпечення якісної вищої освіти молоді з особливими потребами, прийнятому в Україні курсу на впровадження інтегрованого навчання та напрямам діяльності Університету «Україна» в розбудові системи інклюзивного навчання студентів [3].

Інклюзію необхідно розглядати одночасно і як політику, і як процес, які забезпечують всебічну участь усіх членів суспільства у будь-яких сферах життєдіяльності, зокрема, в освітній. Згідно з положеннями Саламанкської Декларації інклюзивна освіта може розглядатися як система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права людини на отримання якісної освіти у закладі будь-якого типу за власним вибором. Інклюзивне навчання у вищій школі (за аналогією з середньою школою) можна визначити як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти студентам з інвалідністю шляхом організації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-

пізнавальної діяльності. Ефективність впровадження інклюзивного навчання залежить від багатьох чинників, у першу чергу від досконалості нормативно-правової бази, інформаційної підтримки, наукового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу [4].

Інклюзивна вища освіта є одним із етапів інтеграції студентів з особливими потребами в суспільство та допомагає їм отримати бажану професію й самореалізуватися в професійній діяльності.

Перш ніж прийняти на навчання людей з особливими потребами, згідно з С. Драч, університет має здійснити низку організаційних заходів, зокрема:

- створення спеціалізованої матеріально-технічної бази;
- створення безбар'єрного освітнього середовища, в якому приміщення, інформаційно-навчальний матеріал є доступними для всіх студентів;
- надання можливості вибору фаху та форми навчання (денної, заочної, дистанційної, комбінованої);
- підготовку адаптованого навчально-методичного забезпечення для студентів з різних нозологій (аудіо-, відео-, тактильних та електронних матеріалів тощо);
- орієнтацію викладачів на толерантне ставлення і розуміння проблем людей з особливими потребами;
- урахування індивідуальних особливостей і потреб студентів;
- організацію психологічної підтримки учасників навчального процесу;
- надання соціальної та медико-реабілітаційної допомоги;
- створення умов для соціалізації, самовизначення і самореалізації;
- організацію позааудиторної діяльності для забезпечення професійної адаптації студентів, підготовки їх до працевлаштування і планування їх кар'єри [5].

При формуванні інклюзивного освітнього середовища у ЗВО необхідно забезпечити архітектурну доступність внутрішніх приміщень, кампусів, гуртожитків, спортивних і культурних споруд. Кадрове забезпечення також потребує оновлення, перекваліфікації та підвищення кваліфікації, оскільки підготовка тьюторів, консультантів, асистентів; включення модуля з інклюзивної освіти в програми курсів підвищення кваліфікації викладачів вузів виступає концептуальним компонентом.

Інклюзивний підхід в освіті висуває підвищені вимоги до всіх учасників освітнього процесу: від студентів з особливими освітніми потребами він вимагає надзвичайного напруження сил – психологічних та інтелектуальних ресурсів особистості; від умовно здорових студентів – розуміння, толерантності, готовності надавати допомогу, від викладачів, які працюють в групах, де є студенти з обмеженими можливостями здоров'я, – професіоналізму, спеціальних знань, особливих особистісних якостей. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність забезпечення всіх учасників навчального процесу необхідною психологічною, медичною та соціальною підтримкою. Важливою складовою інклюзивного та середовищного підходів виступає психолого-педагогічне забезпечення інклюзивної освіти в ЗВО як організована система, спрямована на розвиток усіх компонентів особистісного потенціалу суб'єктів освітнього процесу, незалежно від їх можливостей: рефлексивних, когнітивних, діяльнісних, афективно-вольових.

Державна політика та політика вищої школи з розвитку інклюзивної освіти повинна бути спрямована не тільки на мотивацію людей з обмеженими можливостями здоров'я до вищої освіти, а й розглядати чинники соціального середовища і їх вплив на розвиток вищої освіти в цілому. Так, ЗВО, розвиваючи інклюзивне освітнє середовище, набувають студенти, які мають серйозну мотивацію до професійного навчання, потенційні можливості і здібності яких нерідко вище середньостатистичного студента. Як результат – через час держава отримує не просто дипломованого фахівця, а, перш за все, мотивованого професіонала. В умовах демографічного спаду певних періодів розвитку суспільства, коли ЗВО привертає більшу кількість студентів, в тому числі і на, так звані, непопулярні спеціальності.

Таким чином, у інклюзивної освіти є широкий соціальний аспект, бо не тільки вища школа повинна бути інклюзивною, але і наше суспільство, за підтримки держави, бізнесу і громадських організацій, повинні бути інклюзивними. Інклюзивна освіта, будучи однією з основних форм реалізації права на освіту для осіб з інвалідністю, має стати законодавчо закріпленим інститутом, який має всі необхідні компоненти, починаючи від підготовки повного пакету документів нормативно-правової бази, визначення норм і принципів відповідного фінансування, механізмів створення спеціальних умов і принципів адаптації освітнього середовища щодо студентів, які мають особливі освітні потреби [6].

Список використаних джерел

1. Лалак Н. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в закладах освіти з інклюзивною формою навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/23_lalak.pdf

2. Курілко А.О., Бреус С.В. Ефективність української вищої освіти в контексті впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах // Вісник Черкаського університету. – 2013. – № 33 (286). – С. 32–36.
3. Чайковський М. Є. Досвід впровадження інклюзивного навчання в університеті «Україна» / М. Є. Чайковський // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 8–11.
4. Кольченко К.О. Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах / К.О. Кольченко, Г.Ф. Нікуліна // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К. : Університет «Україна», 2013. – № 10 (12). – С. 12–22
5. Авксентьева Т. А. Шляхи запровадження інклюзивної освіти в ВНЗ України / Т. А. Авксентьева, А. П. Лісниченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – 2016. – Вип. 48. – С. 135–138.
6. Лешер О.В., Деменина Л.В. Инклюзивное обучение студентов университета: комплекс научных подходов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/pdf/2015/1/1190.pdf>

References

1. Lalak N. Pidhotovka maybutnikh pedahohiv do roboty v zakladakh osvity z inklyuzyvnoyu formoyu navchannya. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/23_lalak.pdf
2. Kurilko A.O., Breus S.V. Efektyvnist' ukrayins'koyi vyshchoyi osvity v konteksti vprovadzhennya inklyuzyvnoyi osvity u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh // Visnyk Cherkas'koho universytetu. – 2013. – № 33 (286). – S. 32–36.
3. Chaykovs'kyu M. YE. Dosvid vprovadzhennya inklyuzyvnoho navchannya v universyteti «Ukrayina» / M. YE. Chaykovs'kyu // Zbirnyk naukovykh prats' Khmel'nyts'koho instytutu sotsial'nykh tekhnolohiy Universytetu «Ukrayina». – 2010. – № 2. – S. 8–11.
4. Kol'chenko K.O. Kontseptual'ni pidkhody do vprovadzhennya inklyuzyvnoyi osvity u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh / K.O. Kol'chenko, H.F. Nikulina // Aktual'ni problemy navchannya ta vykhovannya lyudey z osoblyvymy potrebamy. – K. : Universytet «Ukrayina», 2013. – № 10 (12). – S. 12–22
5. Avksent'yeva T. A. Shlyakhy zaprovadzhennya inklyuzyvnoyi osvity u VNZ Ukrayiny / T. A. Avksent'yeva, A. P. Lisnychenko // Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya : Pedahohika i psykholohiya. – 2016. – Vyp. 48. – S. 135–138.
6. Leshер O.V., Demenyina L.V. Ynklyuzyvnoe obuchenye studentov unyversyteta: kompleks nauchnykh podkhodov <https://www.science-education.ru/pdf/2015/1/1190.pdf>

Татьяна Кучай, Александр Кучай. Теоретические основы инклюзивного обучения в учреждениях высшего образования

В статье освещаются проблемы инклюзивного обучения в учреждениях высшего образования. Инклюзивное обучение является основой и наиболее эффективной формой получения качественного образования людьми с особыми потребностями. Важной составляющей инклюзивного подхода выступает психолого-педагогическое обеспечение инклюзивного образования в ЗВО как организована система, направленная на развитие всех компонентов личностного потенциала субъектов образовательного процесса, независимо от их возможностей: рефлексивных, когнитивных, деятельностных.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, высшие учебные заведения, студенты с особыми потребностями.

Tetyana Kuchai, Olexander Kuchai. The oretical basis of inclusive education in higher education institutions

The article deals with the problems of inclusive education in higher education institutions. Inclusive education is the basis and the most effective form of qualitative education for people with special needs. An important component of the inclusive approach is psychological and pedagogical provision of inclusive education in the HEI as an organized system aimed at the development of all components of the personal potential of the subjects of the educational process, regardless of their capabilities: reflexive, cognitive, and activity.

The state policy and policy of the Higher School for the Development of Inclusive Education should be aimed not only at motivating people with disabilities to higher education, but also to consider the factors of the social environment and their impact on the development of higher education in general. So, developing an inclusive educational environment, is acquired by students who have a serious motivation for vocational training, their potential capabilities and abilities are often higher than the average student. As a result, after a long time the state receives not just a qualified specialist, but, above all, a motivated professional. In the conditions of the demographic decline of certain periods of development of society, when the HEI attracts a large number of students, including the so-called unpopular specialties.

Inclusive education has a broad social dimension, since not only the higher school should be inclusive, but our society, with the support of the state, business and public organizations, should be inclusive. Inclusive education, being one of the main forms of realization of the right to education for persons with disabilities, should become a legally-established institution that has all the necessary components, from the preparation of the complete package of regulatory documents, the definition of norms and principles of appropriate funding, mechanisms for the creation of special conditions and principles of adaptation of the educational environment for students with special educational needs.

Key words: inclusive education, education, institutions of higher education, students with special needs.